

Kulturális valóságismeret és EKF 2010 [elektronikus dok.]: 35 éves a pécsi kultúráközvetítő képzés : tudományos konferencia és emlékülés, 2010. november 18-19. / ... szerk. Koltai Zsuzsa ; [rend., közread.] Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar. Megjelenés: Pécs : PTE FEEK, 2011. Terj./Fiz. jell.: 1 CD-R ; 12 cm

Mégis mozog... a könyvtár – út az itinerating librarytól a kibermobilig

Kulturális valóságismeret és EKF 2010

A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, illetve jogelődjei fennállásuk 35. évfordulója alkalmából tudományos konferenciát szervezett 2010. november 18–19-én Pécsen, Európa Kulturális Fővárosában *Kulturális valóságismeret és EKF 2010* címmel. A rendezvény két napján a négy plenáris fórumon, valamint a hat szekcióban összesen ötvenhat előadás hangzott el. A tanulmányokból 2011 nyarán CD formátumban kötetet jelentetett meg a kar, ami várhatóan a Magyar Elektronikus Könyvtár weboldalán is teljes szöveggel hozzáférhető lesz. A kötet tanulmányai a tágran értelmezett kultúráközvetítés fő tendenciáit, jelenségeit dolgozzák fel, továbbá bemutatják a kulturális erőforrások újszerű mobilizációjával kapcsolatos kutatások eredményeit is. A téma jellegéből fakadóan, a sokféle megközelítés, valamint az interdiszciplinaritás jellemzi az írásokat. A kötetben megjelenő írások a kultúrákutató jelenével és új irányjaival, a felnőttoktatás kihívásaival, a multikulturális társadalommal és oktatással, a kultúráközvetítő szereptudat összetevőivel, a mobil könyvtári innovációkkal, valamint az emberi erőforrás fejlesztés kultúrájával foglalkoztak. Az egyes szekciókat tükröző fejezetekben hat-tíz tanulmány kapott helyet. A könyvtárszakmai szempontokat figyelembe véve írásunk *A mobilkönyvtári innovációk*

a kulturális esélyegyenlőség megvalósításában című szekció tanulmányait mutatja be részletesebben. A konferencián a legtöbb előadást, így a kötetben a legnagyobb számú tanulmányt felvonultató szekció elsősorban az európai és a magyarországi mozgókönyvtári ellátás múltjának és jelenének, valamint jogi szabályozásának kérdéseit, továbbá a dél-dunántúli régióban megvalósult Könyvtárbusz szolgáltatásának témáit járták körül.

Pogányné Rózsa Gabriella tanulmányában az európai mozgókönyvtári ellátás kezdetéről ír. Samuel Brownnak köszönhetően Nagy Britanniában már az 1800-as évek elején kialakult egy sajátos mozgókönyvtári szolgáltatás, az úgynevezett „itinerating library”. A skót származású Samuel Brown 1817-ben hívta életre az első mozgó „minibibliotékát”, mely a brit kisvárosokat és falvakat látogatta, látta el könyvekkel. A tanulmány részletesen kitér Samuel Brown életútjára, az „itinerating library” történetének alakulására, valamint a brit mozgókönyvtári rendszer megalapozására. Ugyanakkor a XIX. század elején kialakult mozgó könyvtár nem azonos a mai értelemben vett mobil bibliotékával. Mindazonáltal Brown „itinerating library”-ja nagyban hozzájárult annak értelmezéséhez, hogy a modern könyvtárosság számára mit is jelent ez a fogalom. Munkássága során Samuel Brown felismerte, hogy ha szélesebb körben ismertté szeretné tenni a mozgókönyvtári szolgáltatást, akkor megfelelő intézményi háttérre, valamint állami támogatásra lesz szüksége. Ám munkája eredményeként az 1830-as években már külföldre is elért a mozgókönyvtárak hálózata, így a XIX. század közepére már 100 külföldi (Angliában, Írországban, Nyugat-Indiában, Kanadában, Tasmániában és Ausztráliában) telephelyen voltak hozzáférhetőek a különböző olvasnivalók.

Tóth Gyula *A hazai mozgókönyvtári ellátás historiográfiájának vázlat*a című tanulmányában kifejti, hogy Magyarországon a hátrányos helyzetű lakosság könyvtári ellátása területén nem sikerült áttörést elérni. A különféle próbálkozások ugyan elismerésre méltóak, azonban egyik

sem tudott eleget tenni a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatására irányuló elvárásoknak. Ez a probléma a Dél-Dunántúlon és Baranya megyében is fennáll, ugyanis az ország e területén a lakosság többnyire aprófalvakban él. Baranya megye 301 településéből 261 község lakónépességének száma nem éri el az 1000 főt. Mind gazdasági, mind kulturális téren tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy a régióban jelentős a halmozottan hátrányos, mind gazdasági, mind pedig társadalmi szempontból elmaradott kistérségek száma. Ezekben a térségekben a települések többsége önállóan nem tart fent művelődési intézményeket, így könyvtárat sem. Az ellátatlanság miatt pedig sérülhetnek a régióban élők alapvető állampolgári jogai. Az információkhoz és dokumentumokhoz való szabad hozzáférés jogát így a könyvtáraknak nem hagyományos, hanem alternatív módokon kell megoldaniuk. Ehhez megfelelő módszer a mozgókönyvtári ellátás, ám a történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy Magyarországon valamilyen ok miatt (amit érdemes lenne kutatni) soha nem tudott ez az ellátás valódi és tartós szolgáltatásként működni.

A dél-dunántúli régióban erre a problémára nyújt megoldási lehetőséget a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár Könyvtárbusz programja. A 99.999.170 forintból megvalósult projekt eredményeként Baranya megye 27 halmozottan hátrányos helyzetű településén működik a mozgókönyvtári ellátás, írja tanulmányában *Szabolcsiné Orosz Hajnalka*, a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár igazgatója. A projekt révén olyan településekre is el tudják juttatni a különböző típusú (papír alapú, audió, vizuális, audiovizuális, elektronikus, online) információhordozókat, ahol eddig egyáltalán nem, vagy csak nagyon csekély mértékben érték el a lakosok a dokumentumokat, valamint az információkat. A megye lakói már a könyvtárbusz elindulása előtt kifejezték reményeiket a projekttel kapcsolatban és pozitívan, bizakodóan várták az eseményeket a programmal összefüggésben. A mozgókönyvtár ugyanakkor nem kizárólag a dokumentumokat juttatja el a felhasználókhöz,

olvasókhoz, hanem a mobil műholdas szolgáltatási rendszernek köszönhetően az internet adta lehetőségeket is. Írásunk megjelenésének idején a pécsi Könyvtárbusz már hónapok óta járja Baranya megye öt kistérségének 27 települését a felhasználók nagy elégedettségére.

Szeifer Csaba a Sásdi kistérségi mozgókönyvtári ellátásának témájában osztja meg tapasztalatait, illetve fejt ki véleményét. Tanulmányában a kistélepüléseken működő könyvtárak fenntartása mellett érvel, mivel a mobil-ellátást igen sérülékenynek tartja: az országban megvalósuló mozgókönyvtári hálózat működtetése évről év megkérdőjeleződik. A bizonytalan jogi szabályozás, illetve a forrástámogatások megvonásának következtében a mozgókönyvtári szolgáltatás további, megfelelő színvonalú működése nem biztosított, így a hátrányos helyzetű települések lakói könyvtári ellátás nélkül maradhatnak. Ez főleg azokban a kisvárosokban, falvakban okoz különösen nagy problémát, ahol a könyvtár maradt az utolsó közművelődésre, kulturálódásra alkalmas közösségi tér. Ezért – véleménye szerint – feltétlenül szükséges a mozgókönyvtári, valamint a KSZR rendszerrel is támogatni az ilyen típusú problémákkal küzdő települési könyvtárak mindennapi működését.

Takács Margit tanulmányában a mai magyar mozgókönyvtárak általános helyzetképét vizsgálja fel. A szerző rávilágít, hogy a könyvtárak életében a KSZR és a normatív támogatás bevezetése óriási változásokat indukált, ugyanis a 2004–2010 közötti időszakban több, elsősorban kistélepülési könyvtár került le a nyilvános könyvtári jegyzékről, mellyel párhuzamosan folyamatosan nő azon települések száma, akik KSZR ellátását igényeltek. A vizsgált időszakban megfigyelt változások eredményeképp a szerző arra a következtetésre jut, hogy a KSZR szolgáltatást igénybevevő könyvtárak megnövekedtek, a felhasználók száma nőtt, valamint az olyan speciális igényeket is ki tudják elégíteni, amelyekre eddig csak a városi vagy megyei hatáskörű intézmények voltak képesek.

A könyvtári ellátási rendszer működését 1945-től kezdve szabályozzák törvények. *Sipos Anna*

Magdolna írásában arról értekezik, hogy a jogi szabályozás szintjén, 1945-öt követően hogyan jelent meg a könyvtárhasználat mint állampolgári jog, és ahhoz milyen tartalmat definiáltak a könyvtári szaktörvények. 1945-től napjainkig számos kezdeményezés született és sokféle program készült a hátrányos helyzetű településeken, tanyákon élő lakosok megfelelő színvonalú könyvtári ellátásának biztosítására. Az információhoz, illetve a dokumentumokhoz való szabad hozzáférés lehetősége mára az alapjogok közé tartozik, így egy halmozottan hátrányos helyzetű térségben élő állampolgárt ugyanazok a könyvtári szolgáltatások illetnek meg, mint egy fővárosi lakost. Ennek ellenére mégsem beszélhetünk azonos színvonalú könyvtári ellátásról a Magyarország különböző térségeiben élők körében. A gazdaságilag, társadalmilag és kulturális szempontból elmaradott területek fejlesztésére és az ország térségei között megfigyelhető különbségek enyhítésére már az Európai Uniótól is számíthatunk támogatásokra, ilyenek például a TÁMOP, a TIOP, a ROP és a HEFOP pályázatok is.

A tanulmánykötetben két írás foglalkozik a Magyarországon és külföldön mozgókönyvtári ellátás helyzetének felvázolásával. *Iszály Ferenc Zalán* hazánkon kívül bemutatja még a szomszédos, valamint a skandináv országok, az Egyesült Királyság, valamint a tengeren túli mobilkönyvtári szolgáltatások helyzetét. Az Európában, illetve Amerikában és Ausztráliában működő mozgókönyvtári szolgáltatásokat széles körűen és illusztrációkkal, grafikonokkal színesítve ismerteti a szerző. *Tóth Máté* fotókkal gazdagon illusztrált tanulmányából megtudhatjuk, hogy a különböző földrajzi jellemzőkkel rendelkező országokban más és más adottságú szállító eszközöket használnak a mozgókönyvtári ellátás során. A szerző részletesen mutatja be azokat a különböző, mozgásra és a könyvek szállítására alkalmas ötletes „eszközöket”, amelyek nélkülözhetetlenek a sajátos táji adottságokkal, időjárás- és közlekedési viszonyokkal rendelkező térségekben. Világszerte sokféle megoldással találkozunk: a könyveket például hajóval, te-

vével, számmal, elefánttal, villamossal vagy kibermobillal juttatják el az olvasókhöz.

A kötet utolsó két tanulmánya tágabb kontextusba helyezi a mobilkönyvtári innovációkat és betekintést enged az egyetemisták mindennapi információszerzési, valamint elektronikus katalógushasználati szokásaiba. *Eszenyiné Borbély Mária* a használói elégedettséget befolyásoló tényezők témáját járja körül tanulmányában. Írásából megtudhatjuk, hogy az egyetemi hallgatók különböző felhasználói kategóriákba oszthatók, annak függvényében, hogy milyen tárgyszavak segítségével keresnek a könyvtári OPAC-okban. A szerző a naplófájlok vizsgálatával határozta meg az elektronikus katalógust használó fiatalok csoportjait, úgymint a profít, a leíró, a leszűkítőt, a túlbonyolítót, az internetfüggőt és a tudatosan kereső hallgatót, valamint a megrögzött „tárgyszórajongót”. A felhasználói csoportok jellemzőinek ismertetésekor a keresési példák bemutatása még érdekesebbé és szemléletesebbé teszi a tanulmányt. *Egervári Dóra* tanulmányában egy az egyetemisták (BA/BSc, MA/MSc, PhD) információs műveltségét fejlesztő kurzus tervezetét mutatja be. A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont, valamint a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi

Intézet az egész egyetem vonatkozásában gazdájává válhat az egyetemisták információs kompetenciájának fejlesztését célzó programnak.

A kötet valamennyi tanulmánya alátámasztja és bizonyítja, hogy a mobil könyvtáraknak létjogosultsága van; mozogjon az akár a földön, a vízen vagy a levegőben, keréken avagy négy lábon. Minden változat azt a célt szolgálja, hogy az érdeklődő, olvasó, könyvtár-, illetve szolgáltatáshasználó hozzájusson azokhoz a könyvekhez, dokumentumokhoz, információkhoz, amelyekre szüksége van. A történeti aspektust és a napi gyakorlatot is felvonultató tanulmányok szerencsésen egészítik ki egymást, mindezzel átfogó képet adva a magyarországi és a külföldi mobilkönyvtári ellátás helyzetéről.

A szűkebb, szakmai szempontokon túllépve az elektronikus formában megjelent kötet tanulmányai érintik a népművelés, a humán erőforrás, a kulturális különbözőségek, az esélyegyenlőség, a kultúraváltás, a művelődésszociológia, a kulturális örökségvédelem, a múzeumdrágógia különböző területeit. Az írások magas színvonalúak, történeti, valamint empirikus kutatási eredményeket mutatnak be, melyek iránt, a Magyar Elektronikus Könyvtárba való bekerülés után bizonyosan nagy lesz az érdeklődés.

Egervári Dóra

